

Ўзбекистон Республикаси
Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги

Ўзбекистон Республикаси
мактабгача таълим вазирлиги

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI OLIY VA ЎRTA
MAHSUS TAЪLIM VAZIRLIGI
BUKHORO DAVLAT UNIVERSITETI

**МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМДА
КОМПЕТЕНЦИЯВИЙ
ЁНДАШУВЛАР: ИСТИҚБОЛЛАР,
МУАММОЛАР ВА ЕЧИМЛАР**

(Республика илмий-амалий анжумани)

БУХОРО, 2020 йил, 3-ноябрь

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ**

**МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМДА КОМПЕТЕНЦИЯВИЙ
ЁНДАШУВЛАР : ИСТИҚБОЛЛАР, МУАММОЛАР
ВА ЕЧИМЛАР**

(Республика масофавий илмий-амалий анжумани)

БУХОРО, 2020 йил, 3-ноябрь

“Мақтабгача таълимда компетенциявий ёндашувлар:
истиқболлар, муаммолар ва ечимлар” мавзусидаги
Республика илмий-амалий анжумани илмий мақола ва
тезислар тўплами (2020-йил, 3-ноябрь). Бухоро: 2020 йил.

Бош муҳаррир:

Педагогика фанлари номзоди, доцент Г.А.Камилова

Тақризчилар:

Авезов С.С. – ф.ф.н, доц.

Тўхсанов Қ.Р. – ф.ф.н, доц.

Тўпловчи ва нашрга тайёрловчи:

М.Б.Шарипова – Мақтабгача таълим кафедраси ўқитувчиси

Н.Н.Ҳамроева - Мақтабгача таълим кафедраси ўқитувчиси

Ушбу Республика масофавий илмий-амалий анжуманининг илмий мақола ва тезислари тўпламида Ўзбекистон Республикасининг “Мақтабгача таълим ва тарбия тўғрисида”ги Қонуни, “Ўзбекистон Республикасида илк ва мақтабгача ёшдаги болалар ривожланишига қўйиладиган Давлат талаблари”, “Илк қадам” Давлат ўқув дастури, шунингдек, мақтабгача таълим тизимини ривожлантириш борасидаги ислохотларда белгиланган, соҳада амалга ошириладиган ишларни таҳлил қилиш ва бу борадаги тақлифларни ишлаб чиқиш бўйича илмий, амалий ва услубий тавсиялар ишлаб чиқилган.

Мазкур тўпламга киритилган мақолалар ва тезисларнинг мазмуни, статистик маълумотлар ҳамда билдирилган фикр ва мулоҳазаларга муаллифларнинг ўзлари масъулдирлар.

Бухоро - 2020 йил, 3-ноябрь

ИЗОХЛИ 5-ТОМЛИК ЛУҒАТИ. - Т.: «Ўзбекистон миллий энциклопедияси» давлат миллий нашриёти. 1-том.

OLIY TA'LIM VA MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARI INTEGRATASIYASINING ASOSIY TENDENSIYALARI VA MUAMMOLARI

*M.M. Nigmatova,
BuxDU katta o'qituvchisi
S.Qodirova,
BuxDU 4-kurs talabasi*

Аннотатсия: *Zamonaviy dunyoning murakkab va dinamik rivojlanishi sharoitida, axborot texnologiyalari madaniyatining paydo bo'lishi bilan bog'liq jamiyat rivojlanish sharoitida, pedagogning bolalar bilan o'zaro munosabatlari jarayoni, bolalar va kattalar o'rtasidagi yordam va hamkorlik tamoyiliga amal qilishi, bolani ta'lim munosabatlarining to'laqonli ishtirokchisi (subyekti) sifatida tan olinishi to'g'risida fikr yuritiladi.*

Калит so'zlar: *ko'nikma, mexanizm, kognitiv, subyek, shaxsiy rivojlanish.*

Аннотация: *В контексте сложного и динамичного развития современного мира, развития общества, связанного с возникновением информационно-технологической культуры, процесс взаимодействия педагогов с детьми, соблюдение принципа помощи и сотрудничества между детьми и взрослыми. признание полноправным участником (субъектом) отношений.*

Ключевые слова: *умение, механизм, познавательный, предмет, личностное развитие.*

Resume: *In the context of the complex and dynamic development of the modern world, in the context of the development of society associated with the emergence of information technology culture, the process of interaction between teachers and children, adherence to the principle of assistance and cooperation between children and adults. recognition as a full participant (subject) of lim-relations.*

Key words: *skill, mechanism, cognitive, subject, personal development.*

Zamonaviy dunyoning murakkab va dinamik rivojlanishi sharoitida, axborot texnologiyalari madaniyatining paydo bo'lishi bilan bog'liq jamiyat rivojlanishining zamonaviy ijtimoiy holatini o'zgartirish jarayonida, talabalarning o'quv faoliyatini psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash sifatini boshqarish yangi ma'no va ahamiyat kasb etmoqda. O'zgaragan jamiyat tubdan yangi vazifalarni hal qiladi, ro'y berayotgan o'zgarishlarni va ulardagi odamning rolini tushunish zarurati paydo bo'ladi, eng muhimi, 21-asr insonining o'ziga xos xususiyatlari,

uning rivojlanayotgan shaxsiyati, qadriyatlarini, maqsadlari, imkoniyatlari, ehtiyojlari, o'z taqdirini o'zi belgilash darajasi, o'zini anglash darajasi va boshqalar. Bugungi kunda birinchi o'rinda inson faoliyati, bilish bilan bog'liq fanlar, shu jumladan pedagogik va psixologik fanlar, ular jamiyatning real holatiga, uning ijtimoiy o'zgarishiga alohida sezgirligi bilan ajralib turadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni hamda Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2019 yil 12 oktabrdagi 931-son buyrug'i ijrosi yuzasidan oliy ta'lim tizimida pedagog kadrlar tayyorlashning o'quv-me'yoriy hujjalarini xalqaro tajribalarga muvofiq takomillashtirish hamda 2020/2021 o'quv yilidan o'quv jarayonini ta'limning kredit-modul tizimi asosida tashkil etish borasida olib borilayotgan ishlar yuqoridagi fikrimizning dalilidir.

So'nggi yillarda ta'lim nazariyasi va metodologiyasi qaysidir ma'noda o'zgartirildi. Endi bilim, ko'nikma va ko'nikmalarni hukmronlik qilishning o'rniga, asosiy e'tibor bolaning shaxsiy rivojlanishiga, dunyoning yaxlit manzarasini shakllantirishga, qobiliyatlarni rivojlantirishga, muvaffaqiyatli ijtimoiylashtirishga hissa qo'shadigan axloqiy me'yorlarni ishlab chiqishga qaratilmoqda. Ammo, afsuski, ta'lim tashkiloti bolalarni jamiyatdagi hayotga tayyorlaydi, ko'pincha kelajakda bola shaxsini shaxsan o'zi anglab yetishi muhimligini anglamaydigan tarzda ta'lim kuchini yo'qotadi. An'anaviy usullar ko'pincha odamning bilish qobiliyatini cheklaydi, chunki ular qidirish-ijodiy usulga tayanmasdan, ma'lum bir odatiy yo'llar bilan ilgari ma'lum bo'lgan yechimga erishishni o'z ichiga oladi.

Ijtimoiy rivojlanishning hozirgi darajasi, madaniy qadriyatlar tizimidagi va shaxsni ijtimoiylashtirish jarayonlaridagi muhim o'zgarishlar bizni pedagogika, psixologiya sohasidagi ilmiy muammolarni yechishning an'anaviy usullaridan voz kechishga va talabalarni ijtimoiy-madaniy ta'limning innovatsion texnologiyalariga asoslangan usullarga o'tishga majbur qilmoqda. Vaholanki pedagogik ta'lim sohasini yanada takomillashtirish zamonaviy bilim va pedagogik texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalariga ega, mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda munosib hissa qo'shuvchi yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash uchun professional pedagog-kadrlar yetkazib berish, sohaga ilg'or ta'lim texnologiyalarini joriy qilish, to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24-yanvardagi Oliy Majlisda Murojaatnomasida

belgilangan :”Pedagogika ta’lim sohasini rivojlantirishning ustivor yo‘nalishlari - sohada ta’lim,ilm-fan va ishlab chiqarish uyg‘unligini ta’minlash orqali ta’lim sifatini yaxshilash,raqobatbardosh kadrlar tayyorlash,ilmiy va innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish” kabi vazifalarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir.

Demak bugungi kunda ta'lim siyosatini amalga oshirish ta'lim faoliyatini tashkil etish shakllari va usullarini tubdan qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Ta'limning odatiy shakllari va usullarini zamonaviy ta'lim standartiga "jalb qilish" zamonaviy bola bo'lgan ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga muvofiq yangi ta'lim talablariga nisbatan sun'iy ekanligini anglab etish muhimdir.

Uzluksiz ta'lim tizimidagi yangi paradigma quyidagilarni taklif qiladi: kasbiy bilimlarni tizimlashtirish, zamonaviy pedagogik va psixologik fanlarning nazariy asoslarini yangilash; pedagogika va psixologiyaning dolzarb muammolarini hal etish sohasidagi amaliy ko'nikmalarni avtomatlashtirish, ularning oldini olish usullarini ko'rib chiqish; kasbiy tajribani joylashtirish uchun sharoit yaratish; Amaliy ilmiy izlanishlarni o'qituvchilar tomonidan mustaqil ravishda olib borilishini rag'batlantirish ta'lim muammolari va zarur kasbiy kompetentsiyalarni shakllantirish, xususan: zamonaviy ta'lim tizimini rivojlantirishning dolzarb muammolarini yoritib berish, amaliy faoliyatda ilmiy asoslangan usul va texnologiyalardan foydalanish.

Hozirgi vaqtda bolaning o'ziga xosligini, uning kelajakdagi hayot faoliyati uchun potentsialini rivojlantirish kerak. Ko'plab mashhur o'qituvchilar bilan birga sir emas, tadqiqot darajasi va hissiy madaniyati past, pedagogik aloqa darajasi past bo'lgan o'qituvchilar ham bor.Ular bolaning shaxsiga va uning kognitiv motivatsiyasiga ta'sir qiluvchi ta'lim muhitining madaniy-rivojlanayotgan potentsialini yaratishga qodir emas. Zamonaviy ta'lim kognitiv qobiliyatga ega bo'lgan o'qituvchilardan, ma'lumotni va empirik ma'lumotlarni ilmiy izohlashga intilishni talab qiladi, chunki o'quv jarayonida o'qituvchi madaniyatni taqlid va ishonch, o'z qadriyatlari va qarashlari, shaxsiy fikrlash tarzingiz orqali tarjima qiladi.

Shaxsiy ta'limning asosiy maqsadi atrofdagi ko'p madaniyatli ta'lim makonida shaxsning "men", qobiliyatlari, qobiliyatlari va ularning o'zini namoyon qilishlarini to'liq namoyish etishini ta'minlash. Shu munosabat bilan, o'qituvchi uni o'zgartirishga urinayotgan bolaning xatti-harakatlariga ta'sir qilmasligi kerak, balki o'quvchining ongida asta-sekin rivojlanib

boradigan o'ziga xos imidjga ta'sir qilishi kerak, buning natijasida o'ziga befarq munosabat va o'zini o'zi yaxshilash istagi voyaga yetadi.

Zamonaviy ta'lim istiqbollari belgilash shaxsni rivojlantirish bilan bog'liq bo'lgan tarbiyalash va o'qitishning yangi yo'nalishlarini izlash va sotsializatsiya jarayonini yengillashtiradigan sharoitlarni yaratish bilan belgilanadi, bu esa o'z navbatida insonning tashqi dunyo bilan ijtimoiy aloqasi sohasida amaliy tadqiqotlar o'tkazish zarurligini isbotlaydi, uning yo'nalishi xususiyatlarini aniqlab olishga imkon beradi. ta'lim mazmunida yangi ahamiyat. Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etishda ilmiy bilimlarga, o'quv jarayonini ko'p tomonlama psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash, zamonaviy yondoshuvlar va printsiplarga asoslangan pedagogik jarayonni tashkil etishda kasbiy mahoratni rivojlantirishga asosiy e'tibor berilishi kerak.

Shuning uchun ham zamonaviy yuqori sifatli ta'lim, bu, birinchi navbatda, insonning shakllanishiga, uning o'ziga xos qiyofasini egallashiga hissa qo'shadigan ta'limdir. Bugungi kunda nafaqat bilimlarni shakllantirish, balki shaxsni shaxs sifatida shakllantirish, uning o'zini o'zi rivojlantirish, o'zini o'zi boshqarish, o'zini o'zi tarbiyalash, o'zini himoya qilish mexanizmlarini ishlab chiqish, shu orqali bolaga o'zi va boshqalar, tabiat va madaniyat bilan tinchlikda va uyg'unlikda yashashni biladigan shaxs bo'lib yetishish juda muhimdir. O'z-o'zini rivojlantirish va shaxsiyatni shakllantirishning boshlanishi aniq maktabgacha bolalik davrida yotadi.

O'zbekiston Respublikasi davlat ta'lim siyosatining asosiy yo'nalishi maktabgacha ta'lim darajasidan boshlab sifatni ta'minlash hisoblanadi. Turli ilmiy yondashuvlar nuqtai nazaridan, ta'lim sifati shaxsning rivojlanish darajasi (shaxsga yo'naltirilgan yondashuv nuqtai nazaridan), bilim tizimi va bitta ta'lim tizimi bitiruvchisining boshqasiga o'tishga tayyorligi (tizimli yondashuv nuqtai nazaridan), bitiruvchining ba'zi yangi funksiyalarni bajarishga tayyorligi, yo'llari, ko'nikmalar (faoliyatga yondashuv nuqtai nazaridan).

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari sifatini (ijobiy ham, salbiy ham) faqat parametrlarni yig'indisi asosida baholash mumkin, bunda quyidagilarni o'z ichiga oladi: a) bilim, ko'nikma; b) bolaning shaxsiy rivojlanish ko'rsatkichlari; v) bolaning maktabga tayyorgarligi darajasi; d) bolani maktabgacha ta'lim muassasasida rivojlantirish uchun psixologik-pedagogik sharoitlar; e) o'qituvchining kasbiy mahorati; e) bolalar bog'chasining obro'sining o'sishi yoki pasayishi va boshqalar.

Shunday qilib, maktabgacha ta'lim tashkilotining ishlab chiqilgan asosiy ta'lim dasturi ushbu ta'lim muassasasida maktabgacha ta'lim sifatining kafolati emas. Uni samarali amalga oshirish uchun tegishli sharoitlar zarur va uning samaradorligi to'g'risida yakuniy xulosalar bolalar ushbu dasturda rejalashtirilgan natijalarga erishgandan keyingina olinishi mumkin.

Maktabgacha ta'lim sifatiga ta'sir qiluvchi omillarni ikki guruhga bo'lish mumkin - ichki va tashqi. Tashqi omillar holatlar MTT muhiti bilan bog'liq. Ular orasida: oilaning ta'siri; ijtimoiy-iqtisodiy omillar (masalan, aholining daromad darajasi, mahalliy sharoit va boshqalar); raqobat omillari (raqobatning mavjudligi yoki yo'qligi); bolalarning individual xususiyatlari (ham jismoniy, ham psixologik); bolalarning maktabgacha ta'limga tayyorgarlik darajasi (dastlabki ma'lumotlar deb ataladigan) va boshqalar.

Maktabgacha ta'lim sifatining ichki omillari ham o'z ta'sirini o'tkazadi. Ya'ni MTT ning asosiy ta'lim dasturi, uni amalga oshirish shartlari va ishlab chiqish natijalari tasdiqlangan standartga mos kelishi. Ushbu omillar, asosan, nazorat qilinadi va tartibga solinadi, masalan, maktabgacha ta'limning davlat ta'lim standarti tomonidan ishlab chiqilgan va amalga oshiriladigan ta'lim muassasasi bilan muvofiqlikni belgilashda.

Ko'pgina olimlarning fikriga ko'ra, maktabgacha ta'lim muassasalaridagi o'quv jarayonini baholash mualliflik xarakteriga ega bo'lishi va uchta asosiy tarkibiy qism ajralib turadigan o'quv jarayoni modelining xususiyatlarini hisobga olishi kerak: tarbiyachi, bola va ular o'rtasida o'rnatilgan shaxsga yo'naltirilgan o'zaro ta'sir. Shuning uchun, biz pedagog-tarbiyachi faoliyatini baholash va uning bolalar bilan o'zaro munosabatini baholash kabi o'quv jarayoni sifatini baholashning bunday jihatlari haqida gapirishimiz mumkin.

Pedagogning bolalar bilan o'zaro munosabatlari jarayoni, bolalar va kattalar o'rtasidagi yordam va hamkorlik tamoyiliga amal qilishni, bolani ta'lim munosabatlarining to'laqonli ishtirokchisi (subyekti) sifatida tan olishni o'z ichiga oladi. Hamkorlikni tashkil etishning maqbul shakli kattalar va bola o'rtasidagi umumiy sheriklik bo'lib, u umumiy kognitiv qobiliyatlarni (sezgi qobiliyatlari, ramziy fikrlash va boshqalar) rivojlantirish, barcha faoliyat sohalarida bolalarning tashabbusini rivojlantirish, o'z faoliyatini rejalashtirish ko'nikmalarini rivojlantirish va harakatlarning o'zboshimchaligini rivojlantirishga qaratilgan. natijaga erishish.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida zamonaviy ta'lim siyosati sharoitida ta'lim sifatini boshqarish bo'yicha chora-tadbirlarni optimallashtirish zarur:

- ❖ maktabgacha ta'limning maqsadli ko'rsatmalariga muvofiq bolalar faoliyatini tashkil etishning zamonaviy usullari, shakllari va texnologiyalaridan foydalanish;
- ❖ maktabgacha ta'limning asosiy ta'lim dasturining belgilangan tarkibini amalga oshirish doirasida o'quv jarayonini tashkil etishning yangi modellarini ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish;
- ❖ MTTda o'quv jarayonini tashkil etish bo'yicha uslubiy tavsiyalarni ishlab chiqish (o'quv faoliyatining variativ modellarini qurish va loyihalash bo'yicha (rejalar, eslatmalar, stsenariylar, kundalik ishlarning o'zgaruvchan modellari, o'quv makonining namunalari va boshqalar);
- ❖ maktabgacha ta'lim tizimining zamonaviy me'yoriy hujjatlari nuqtai nazaridan o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirishga qaratilgan maktabgacha yoshdagi ta'lim tizimidagi uslubiy ishlar tizimini modellashtirish;
- ❖ maktabgacha ta'lim muassasasida o'quv jarayonini tashkil etish to'g'risidagi hujjatlar to'plamini maktabgacha ta'limning asosiy o'quv dasturida belgilangan tarkibni amalga oshirish doirasida tizimlashtirish.

Maktabgacha ta'lim tizimidagi zamonaviy ta'lim siyosatiga muvofiq, har bir maktabgacha ta'lim muassasasidagi o'zgarishlarni professional ravishda o'rganish, yangi me'yoriy hujjatlarda ko'rsatilgan faoliyat yo'nalishini hisobga olgan holda, o'quv jarayonining strategik va taktik maqsadlarini puxta ishlab chiqishga kirishadigan usullar, shakllar, texnologiyalarni tanlash kerak. Asosiy ta'lim dasturini samarali amalga oshirish, sharoitlarni yaratish va amalga oshirish, natijalarga erishishdan iborat.

Adabiyotlar:

1. Sh.M.Mirziyoevning "2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. –T., 2016.
2. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. –T., 2018.
3. F.Qodirova, Sh.Toshpo'latova, M.A'zamova. Maktabgacha ta'limning me'yoriy asoslari. –T.: Ma'naviyat, 2013.
4. O.U.Hasanboeva va boshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. –T.: Ilm ziyo, 2006.

	тарбия воситаси сифатида	151
Л.Ражабова, А.Бахронова	Мактабгача таълимда методик фанларини ўқитиш технологиясининг асосий тамойиллари	158
С.Жабборова, Г.Салимова	Мактабгача ёшдаги болаларни оилада тарбиялашда шарқона ва ғарбий қарашлар	164
З.Қурбонова	Мактабгача таълим ёшидаги бола шахсини ривожлантиришга йўналтирилган таълим технологиялари	168
М.Нигматова, М. Рамазонова, С.Қодирова	Олий ва мактабгача таълим муассасалари интеграциясининг асосий тенденциялари ва муаммолари	172
Ш.Остонов	Использование техник арт-терапии	178
Ф.Ҳазратов	Бўлажак география ўқитувчисининг геоахборот технологияларга асосланган ахборот маданиятини ошириш	183
С.Меҳмонова	Ёш авлод тарбиясида меҳнат тарбиясининг вазифалари	186

